

Posudek diplomové práce Anny Štrofové:
Pozice konjunktivu a indikativu v současné italštině

Námět práce je velmi slibný: málokterý jev v současné italštině je předmětem takového zájmu nejen lingvistů, ale i širší veřejnosti, jako je konkurence indikativ vs. konjunktiv a s tím související spor o to, zda je užívání konjunktivu na ústupu. Patrně nejspolehlivějším způsobem, jak zjistit aktuální stav, je využít možností existujících korpusů italského jazyka, které přinášejí obrovskou zásobu dat, nepochybně dostatečnou k tomu, aby bylo možné dospět k zobecňujícím závěrům, aspoň pokud jde o italštinu psanou. Tuto cestu také diplomantka zvolila. Nejprve však v úvodní části přináší normativně pojatý přehled užívání konjunktivu a indikativu, tak jak ho obvykle nabízejí mluvnice a jazykové příručky. Nevím, zda se diplomantka o některou z nich opírala, nebo jde o její vlastní zkušenost, případně – nejspíše – o určitou syntézu různých gramatik. V bibliografii uvádí *Stručnou mluvnici italštiny* S. Hamplové. Trochu mě udivuje, že raději nesáhla po nové, daleko obsáhlejší *Mluvnici italštiny* téže autorky (Praha 2004). Také po léta vydávané učebnice K. Katerinova po mém soudu nepatří mezi nejspolehlivější prameny. Připomínám v této souvislosti nenápadný, avšak výtečný svazek L. Lepschy – G. Lepschy *La lingua italiana*, kde je ve velmi koncizním, avšak účelném výkladu otázka konjunktivu vůči indikativu ve vedlejších větách rozdělena do tří kategorií: a) konjunktiv povinný, b) konjunktiv s indikativem se vůči sobě vymezují pouze jako stylistická volba, c) mezi konjunktivem a indikativem je jasný rozdíl ve významu. Výklad nepostrádá jasnou exemplifikaci a autorka diplomové práce by tady našla odpověď na mnohé otázky.

V dalším oddílu se diplomantka věnuje otázce modalit. Nejprve upozorňuje na studii Stefana Schneidera *Il congiuntivo tra modalità e subordinazione*. Pohříchu se o zajímavém textu skoro nic nedozvíme, informace se omezuje na pouhých několik řádků a také dvě převzaté tabulky přinášejí řadu nejasností. Ukazují procentuální poměr mezi konjunktivem a indikativem v mluvené a psané italštině, tedy patrně shrnutí autorova zkoumání. Bylo by však žádoucí připojit komentář k terminologii či spíše uvést příklady jednotlivých kategorií, není např. myslím jasný rozdíl mezi *verbi dubitativi assertivi* a *verbi dubitativi modalizzanti*. Větším nedostatkem je, že tabulky mají pravděpodobně prohozené titulky, nelze předpokládat, že v mluvené italštině byl konjunktiv podstatně frekventovanější než v psané. Konečně koeficient poměru konjunktiv/indikativ v posledním sloupci (snad ani nebyl nutný, postačující je názornější vyjádření v procentech) je v číslech druhé tabulky převrácen (indikativ/konjunktiv). K dovršení všeho je v krátkém komentáři dvojí logický nonsens: „... role konjunktivu v dnešní mluvené italštině ... se může jevit jako na ústupu na úkor [naopak, ve prospěch! – dtto na str. 54] způsobu oznamovacího, je ... nezanedbatelná, a to nejen v její psané formě.“

Šťastnější, ačkoli také spíš lakonický je následující výklad o kategorii modalit. I tady se však náhle ocitáme *in medias res* a teprve zmínka o španělských mluvnících nás nepřímou upozorňuje, že se zde shrnuje práce B. Zavadila *Kategorie modalit ve španělštině*.

Po těchto úvodních kapitolách následuje ústřední a nejzdařilejší část práce, v níž diplomantka soustředila a utřídila množství zajímavých příkladů, které ilustrují užití konjunktivu i indikativu ve vedlejších větách. Jak už bylo řečeno, využila k tomu dvou rozsáhlých korpusů italského jazyka, vzniklých při univerzitě v Bologni. Promyšleně a systematicky v nich vyhledává a registruje výskyt konjunktivu, resp. indikativu po určitých slovesech, spojkách a některých slovních spojeních. Tam, kde je to žádoucí, konfrontuje příslušné výrazy v kladné a záporné podobě. Na konci

každého sledovaného příkladu je připojeno statistické shrnutí, které přehledně ukazuje větší či menší míru závaznosti v používání konjunktivu v jednotlivých případech. Domnívám se, že by neškodilo přidat ještě souhrnný přehled – např. seřazený právě podle míry výskytu – na konci tohoto oddílu. Bez ohledu na to hodnotím tuto nejdůležitější část práce kladně. Oceňuji, že autorka shromáždila velké množství skutečně pestrých příkladů, které nejen vyhověly účelu této diplomové práce a poskytují poměrně ucelený přehled o situaci konjunktivu v současné psané italštině, ale mohly by posloužit i jako materiál pro případný další výzkum.

Po obsáhlé hlavní kapitole následuje závěrečné shrnutí v češtině a italštině a ještě bibliografický soupis, jehož nevelký rozsah je zčásti způsoben skutečností, že hlavním pramenem, s nímž diplomatka pracovala, byly zmíněné korpusy.

Mám za to, že svůj hlavní cíl práce splnila. Moje výtky se týkají až příliš strohého výkladu nebo komentáře k některým jevům. Za zamyšlení by asi stály některé další, nevyužité možnosti, s nimiž vymezení práce nepočítalo. Postrádám např. jakoukoli zmínku o specifické roli kondicionálu, který často funguje jako další konkurent konjunktivu. Kondicionál složený pak má zajímavou roli v souslednosti časů, kde podle mě dnes nad konjunktivem převládá. Časová rovina – konkrétně vyjádření následnosti v minulosti – je tu podle mého názoru dnes významnějším faktorem než modalita konjunktivu a zajímaly by mě výsledky takového výzkumu. Vedle toho práce bohužel obsahuje nemálo nepřesných formulací nebo i chybných tvrzení. Uvádím některé z nich:

Str. 5 – tvrzení *konjunktiv překládáme pomocí spojek, částic, vedlejších vět nebo také podmíňovacím způsobem* působí jako výčet rovnocenných možností. Ve skutečnosti ho vždy překládáme slovesem, spojky nebo částice mohou spolupůsobit.

5 – *Vyjadřování přání* (bod 3) je spíš zvláštní případ přání, a to zvolání. Přání je charakterizováno spíš částicí *ai* v bodu I. Vedle *magari* by stálo za zmínku také analogicky se projevující *almeno*.

6 – *Supponevo che egli fosse malato*. Domníval jsem se, že *byl nemocný*. Překlad nebere v úvahu souslednost časů.

6 – *Sperava tanto che lei non venisse*. *Moc si přál, aby nepřišla*. Překladem vzniká dojem, že jde o větu účelovou. Lépe asi: *doufal, že nepřijde*

6/č.2 – *sperare* bych radil spíš mezi slovesa vyjadřující osobní postoj, podobně jako *credere, pensare*

7 (a 12) *Voglio prendere un treno che arrivi / arriva...* – významový odstín ve větách tohoto typu by zasluhoval důkladnější komentář. V překladu postihujícím tento rozdíl bych očekával spíš kondicionál

7/č.6. *po zájmenech neurčitých – ovunque* je příslovce

8 – *per quanto* s konjunktivem znamená spíš *jakkoli, byť i, ačkoli, nikoli pokud*

9 – *U come se se užívají pouze tvary konjunktivu minulého a předminulého* – správně konjunktivu imperfekta

10 (a 73) – *v inverzním řádku vět* – mělo by být přesněji vymezeno, jde pouze o věty (předmětné n. podmětné) uvozené spojkou *che*

10 (a 74) – *u převádění přímé řeči do nepřímé* – přesněji v nepřímé otázce, nemusí jít o větu vzniklou převedením přímé řeči

23 ... *indikativ dostává přednost před konjunktivem ve více než třetině případů* – ve skutečnosti ve více než polovině, takřka ve dvou třetinách (61%)

46 (a komentář⁴ na str. 48 a asi i na str. 78) ... *non dico che occultassero, ma che non trascrivevano* – komentář nepostihuje podstatu tohoto typu souvětí; po těžce hlavní

větě se odlišné slovesné způsoby nevyskytují nahodile, nýbrž proto, že jde o zřetelné odlišení významu; druhá ze dvou vedlejších vět obsahuje implicitní konstatování ve smyslu *ma dico / ma perché non trascrivevano...*, neváže se na *non dico* věty řídicí. Vzpomeňme na učebnicové příklady tohoto typu: *non è che sia poco intelligente, ma non studia*. Rozdíl dobře postihuje i český překlad: *Ne že by nebyl inteligentní, ale nestuduje*.

61 (a 9) – *finché* nevyžaduje vždy konjunktiv; tato spojka může být různého typu (viz např. Lepschy); kromě toho se užívá indikativ v případě dějů už uskutečněných 74/č. 16 – zkoumání konkurence konjunktiv vs. indikativ by právě v nepřímých otázkách mohlo být zajímavé a prospěšné; není dostatečně vysvětleno, proč se jim autorka nezabývala, určitě by při vyhledávání v korpusu bylo možné zadat několik dostatečně vypovídajících spojení (např. *chiesi/chiese/chiesero se* a některá další slovesa, popř. také v imperfektu i v přítomnosti)

52 – *per quanto* – jsou zde směřovány příklady různého typu: nesourodost je dána polysémií *per quanto*: s konjunktivem má význam připustkové spojky, avšak s indikativem ve spojení *per quanto riguarda, per quanto concerne* je totéž co *per quello che riguarda* a bývá považováno za příslovečný výraz (*locuzione avverbiale*); je tu jistá analogie s *perché*, kde je rozdíl – v tomto případě mezi spojkou příčinnou a účelovou – zřetelnější a je postižen správně

59 – *byl... v naprosté většině příkladů užit konjunktiv* – správně ve všech příkladech (komentář se vztahuje ke 100%)

77 – *...k užití daných slovesných způsobů pohledem lingvistů ... dochází* – nejasná formulace

77 – *...korpusy pracují s...širokým spektrem italského tisku – od faktografických deníků...přes ekonomické, narativní až po sportovní listy* – co jsou narativní listy? Kromě toho korpus CORIS není založen jen na tisku.

79 – trochu úsměvná poznámka na okraj:

Plurál *i corpus* sice odpovídá zásadám tvoření plurálu přejatých slov s koncovým konsonantem; přesto italští lingvisté užívají v drtivé většině případů latinský plurál *i corpora* (mnou zjištěný poměr v korpusu CORIS je 1 : 65).

Přes uvedené připomínky považuji diplomovou práci Anny Štrofové za celkově zdařilou a jednoznačně ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 20. 9. 2006

Mgr. Jiří Špaček
oponent diplomové práce